

LT

LT

LT

EUROPOS KOMISIJA

Briuselis, 2011.2.2
KOM(2011) 25 galutinis

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**DĖL UŽDAVINIŲ, SUSIJUSIŲ SU BIRŽOS PREKIŲ RINKOMIS IR ŽALIAVOMIS,
SPRENDIMO**

1. ĮVADAS

Pastaraisiais metais padėtis biržos prekių rinkose buvo labai nepastovi ir kainos labai svyravo. Kainos visose pagrindinėse biržos prekių rinkose, įskaitant energiją, metalus ir mineralus, žemės ūkio ir maisto produktus, labai išaugo 2007 m., pasiekė aukščiausią tašką 2008 m., o nuo 2008 m. antro pusmečio smarkiai sumažėjo ir nuo 2009 m. vasaros vėl pradėjo didėti. Šie kainų svyravimai įvairiai atsispindėjo vartotojų kainose, dėl kurių kartais kildavo socialinių neramumų ir atsirado materialinis nepriteklus.

Šiuos dabartinius pokyčius paskatino kintantys pasaulinės pasiūlos ir paklausos modeliai ir trumpalaikiai kainų šuoliai pagrindinėse biržos prekių ir žaliavų rinkose. 2002–2008 m. laikotarpiu dėl didelio pasaulinio ekonomikos augimo, pvz., tokių sparčiai augančios ekonomikos šalių, kaip Kinijos, labai išaugo žaliavų paklausa. Išaugusią paklausą dar labiau sustiprins sparti tolesnė tokių šalių, kaip Kinija, Indija ir Brazilija, industrializacija ir urbanizacija. Jau dabar Kinija sunaudoja daugiausia metalų visame pasaulyje – pvz., per pastaruosius dešimt metų sunaudojamo vario dalis išaugo nuo 12 % iki maždaug 40 %¹. Kainų svyravimui didelį poveikį darė įvairios struktūrinės skirtingų prekių tiekimo ir platinimo grandinių problemos, įskaitant transporto infrastruktūros ir paslaugų trūkumą. Šie pokyčiai vyksta laikotarpiu, kai Europos pramonės konkurencingumui užtikrinti būtina, kad veiksmingai ir saugiai būtų galima gauti žaliavų.

Be to, rinkos patiria vis didesnę finansų poveikį, nes pastaraisiais metais biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkose labai išaugo finansinių investicijų srautai. Pvz., 2003–2008 m. instituciniai investuotojai investicijas prekių rinkose padidino nuo 13 mlrd. EUR 2003 m. iki 170–205 mlrd. EUR 2008 m. Nors dėl finansų krizės augimas sustojo, 2010 m. finansinės pozicijos daugelyje rinkų priartėjo prie 2008 m. aukščiausiojo taško arba jį viršijo, o biržos maklerių investicijos labai išaugo. Nors diskusijos apie sąlyginę daugialypių veiksmų, darančių poveikį prekių kainoms, svarbą tebevyksta, akivaizdu, kad kainų svyravimai skirtingose biržos prekių rinkose tampa vis labiau tarpusavyje susiję ir kad biržos prekių rinkos tampa vis labiau susietos su finansų rinkomis².

Dėl šių pokyčių vis dažniau pasigirsta raginimų imtis politikos priemonių, kad būtų sušvelnintas neigiamas tokių svyravimų poveikis tiek gamintojams, tiek vartotojams, visų pirma pažeidžiamiausiems iš jų. Šie klausimai aptariami aukščiausiu politiniu lygmeniu, įskaitant paskutinius Didžiojo dvidešimtuko aukščiausiojo lygio susitikimus.

Su biržos prekių kainomis ir žaliavomis susiję uždaviniai yra glaudžiai tarpusavyje susieti ir daro poveikį politikai tokiose srityse, kaip finansų rinkos, vystymasis, prekyba, pramonė ir išorės santykiai. Todėl Europos Komisija ėmėsi įvairių iniciatyvų. 2008 m. paskelbusi Žaliavų iniciatyvą³ Komisija atkreipė dėmesį į strateginę žaliavų politikos nustatymo svarbą. Nuo tada pagal šią iniciatyvą imtasi veiksmų, kad būtų užtikrintos ilgalaikės galimybės naudotis

¹ Pasaulio metalo statistikos biuras, 2009 m. leidinys.

² CFTC (Prekybos ateities sandoriais komisijos) „Staff report on commodity swap dealers and index traders with Commission recommendations“, Vašingtonas, 2008 m.. American Economic Review; Komisijos komunikatas COM(2008) 821 „Maisto produktų kainos Europoje“ ir prie jo pridėtas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SEC(2008) 2971, „Darbo grupė dėl spekuliacijų žemės ūkio prekių kainų svyravimais vaidmens. Ar prekių rinkose yra spekuliacinių burbulų?“.

³ COM(2008) 699 „Žaliavų iniciatyva: įgyvendinant svarbiausius poreikius užtikrinti ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą Europoje“.

žaliavomis tiek pačioje ES, tiek už jos ribų, taip pat didinamas išteklių naudojimo efektyvumas ir antrinis perdirbimas. Taip pat pradėti išsamūs svarstymai dėl biržos prekių rinkos apskritai ir konkrečiai dėl maisto prekių kainų ir aprūpinimo maistu užtikrinimo⁴. Reaguodama į finansų krizę, Komisija parengė įvairių priemonių finansų rinkų vientisumui ir skaidrumui didinti ir reglamentavimui gerinti, o pastaruoju metu pateikė energijos rinkų reguliavimo pasiūlymą.

Šiame komunikate apžvelgiami kiekvienos šios srities laimėjimai ir toliau numatyti veiksmai siekiant pažangos. Šie veiksmai yra strategijos „Europa 2020“, kuria siekiama pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo, dalis ir yra glaudžiai susiję su pavyzdine iniciatyva „Tausiai išteklius naudojanti Europa“⁵. Į šiuos veiksmus atsižvelgs Didžiojo dvidešimtuko šalių vadovai, kurie Pitsburge vykusiame aukščiausiojo lygio susitikime sutarė „gerinti finansų ir biržos prekių rinkų reglamentavimą, veikimą ir skaidrumą, siekiant mažinti pernelyg didelį pagrindinių biržos prekių kainų svyravimą“⁶. Šis išsipareigojimas dar kartą priimtas 2010 m. lapkričio mėn. Seule vykusiame Didžiojo dvidešimtuko aukščiausiojo lygio susitikime, kuriame išsipareigota siekti mažinti svyravimus maisto rinkoje ir pernelyg didelį iškastinio kuro kainų nepastovumą⁷.

2. POKYČIAI PASAULINĖSE PREKIŲ RINKOSE

Pokyčius biržos prekių rinkose iš esmės lėmė netikėtai pasikeitusios bendros sąlygos, įskaitant pasaulines ekonomikos sąlygas, susijusias su labai išaugusia paklausa sparčiai augančios ekonomikos šalyse⁸. Kiti poveikį padarę veiksniai yra atsargų stygius ir pinigų politika, o pastaraisiais metais – įvairios *ad hoc* politinės priemonės. Iki 2008 m. prasidėjusios maisto kainų krizės maisto kainas veikė eksporto apribojimai, pasienyje taikomos priemonės ir pasikeitusi sandėliavimo politika. Žemės ūkio paskirties žemę vis dažniau naudojant atsinaujinančiajai energijai gaminti sustiprėjo ryšys tarp žemės ūkio prekių ir energijos kainų svyravimų. Kainų svyravimams didelį poveikį taip pat darė įvairios struktūrinės skirtingų biržos prekių tiekimo ir platinimo grandinių problemos⁹.

Kiekviena biržos prekių rinka veikia skirtingai ir priklauso nuo biržos prekių pobūdžio, prekiautojų poreikių ir istorinių aplinkybių. Nėra vieno bendro biržos prekių rinkos organizavimo modelio, taigi ir kainų pokyčio modelio negali būti. Prekybai tam tikromis biržos prekėmis būdingas aukštas standartizacijos lygis, o kitose rinkose prekybos modeliai gali kisti, priklausomai nuo konkrečių atskirų rinkos dalyvių poreikių. Prekių išvestinių finansinių priemonių rinkos¹⁰ veikia jau ilgą laiką ir atlieka apsauginę tiek gamintojų, tiek įvairių prekių naudotojų funkciją. Pagrindinėmis biržos prekėmis gali būti prekiaujama įvairiais būdais, lygiai taip pat ir išvestinėmis finansinėmis priemonėmis gali būti prekiaujama dvišaliu pagrindu – paprastai tai yra arba nebiržinė, arba biržinė prekyba. Be to, finansų

⁴ COM(2009) 591 „Veiksmingesnė Europos maisto produktų tiekimo grandinė“ ir COM(2010) 127 „ES pagalbos besivystančioms šalims sprendžiant aprūpinimo maistu problemas politikos programa“.

⁵ COM(2010) 2020 „2020 m. Europa“ ir COM(2011) 21 „Tausiai išteklius naudojanti Europa. Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva“.

⁶ Žr. <http://www.pittsburghsummit.gov/mediacenter/129639.htm>.

⁷ Žr. http://www.g20.org/Documents2010/11/seoulsummit_declaration.pdf.

⁸ Žr., pvz., Tarptautinės vertybinių popierių komisijų organizacijos Prekių būsimųjų sandorių darbo grupės 2010 m. lapkričio mėn. parengtą ataskaitą Didžiajam dvidešimtui.

⁹ COM(2009) 591, Komunikatas dėl veiksmingesnės Europos maisto produktų tiekimo grandinės.

¹⁰ Išvestinė finansinė priemonė gali būti apibrėžta kaip finansinis turtas, paprastai dviejų ar daugiau šalių sutartis, kurios vertė susijusi su kitu turtu, vertybiniais popieriais ar netgi biržos indeksais.

įstaigų funkcija ir išvestinių finansinių priemonių svarba skirtingose rinkose yra labai nevienoda. Tolesniuose skyriuose apžvelgiami konkretūs energijos rinkos ir žemės ūkio prekių rinkos pokyčiai, taip pat stiprėjanti biržos prekių rinkų ir susijusių finansų rinkų tarpusavio priklausomybė.

2.1. Pokyčiai fizinėse rinkose

2.1.1. Energija (nafta, elektros energija, dujos)

Naftos ir naftos produktų rinkos yra integruotos, likvidžios ir pasaulinio masto; manoma, kad joms poveikį daro ne tik pagrindinės ekonomikos sąlygos, bet ir geopolitinės aplinkybės, Naftą eksportuojančių šalių organizacijos (OPEC) vaidmuo ir nefizinio pobūdžio sandoriai. Didelių pokyčių įvyko finansinių ir išvestinių investavimo priemonių, taip pat prekybos technologijų srityje. Didžiojo dvidešimtuko aukščiausiojo lygio susitikime Seule pabrėžta, kad ekonomikos augimui užtikrinti labai svarbu tinkamai veikiančios ir skaidrios energijos rinkos. Dedamos pastangos, kad būtų didinamas fizinių rinkų skaidrumas, mažinami iškastinio kuro kainų svyravimai ir laipsniškai nutraukiamos neveiksmingos iškastinio kuro subsidijos.

Dujų rinka, kuriai vis didesnę poveikį daro netradicinių energijos šaltinių plėtojimas, tradiciškai veikia ilgalaikių nebiržinių sutarčių pagrindu. Plintant suskystintoms gamtinėms dujoms, vis dažniau dujomis prekiaujama pasaulinėje ir likvidžioje rinkoje, kuri tampa standartizuota. Elektros energija yra mažiausiai globalizuota rinka, nes dėl fizinių priežasčių – galimybės sandėliuoti nebuvimo ir energijos praradimo – gabenimas tolimalais atstumais yra ribotas. Todėl geografinis rinkos mastas yra mažesnis už kitų energetikos produktų rinkų mastą.

Dėl vidaus rinkos ES elektros energijos (ir dujų) rinka tampa vis labiau integruota. Šiose rinkose sukurtos energijos biržos arba atsirado kitų organizuotų ir maklerių vykdomų nebiržinių sandorių rinkų, kurios gali būti naudojamos tiek fiziniam pristatymui, tiek apsaugai nuo rizikos. Visgi rinkos kainos labai svyruoja dėl faktinio pagaminto ir numatomo elektros energijos kiekio, nes elektros energija negali būti kaupiama pramoniniu mastu.

2.1.2. Žemės ūkis ir aprūpinimo maistu užtikrinimas

Daugumai žemės ūkio prekių, visų pirma kultūriniais augalams, būdingi tvirti sezoninės gamybos modeliai ir jų pasiūla ne visada gali būti sparčiai priderinta prie kainų ar paklausos pokyčių. Tai reiškia, kad žemės ūkio prekių rinkoms būdingas tam tikras nepastovumas. Dėl tokių struktūrinių veiksnių, kaip demografinis augimas, intensyvus žemės ūkio paskirties žemės naudojimas ir klimato kaitos poveikis, žemės ūkio prekių rinkoms gali būti daromas didelis spaudimas. Tačiau pastaruoju metu žemės ūkio prekių kainų svyravimai pasiekė precedento neturintį lygmenį. Tai pasakytina ir apie ES, ir apie tarptautines rinkas, taip pat neatidėliotinų ir ateities sandorių rinkas. ES nuosekliai vykdomomis bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) reformomis labai sumažintos palaikomosios kainos ir atitinkamos priemonės. Dėl šių priežasčių biržos prekių gamintojų ir prekybininkų rizika patirti rinkos kainų svyravimus yra didesnė, nors nevienoda žemės ūkio sektoriuose, todėl siekiant apsisaugoti nuo rizikos dažniau naudojamosi ateities sandorių rinkomis. Didėja prekybos pasirinkimo sandoriais ir nebiržinėmis išvestinėmis finansinėmis priemonėmis apimtis. Šiais veiksniais iš dalies galima paaiškinti didesnę Europoje esančių biržų aktyvumą; dėl šių veiksnių kyla du svarbūs klausimai: aprūpinimo maisto užtikrinimo ir poreikio didinti žemės ūkio prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų skaidrumą.

Aprūpinimo maistu užtikrinimas nustatytas kaip viena iš svarbiausių būsimos BŽŪP reformos varomoji jėga¹¹. Stiprus žemės ūkio sektorius būtinas, kad labai konkurencingas maisto pramonės sektorius išliktų svarbia ES ekonomikos ir prekybos dalimi ir svarbiausiu įnašu tarptautinėse rinkose. Dėl šios priežasties per Dohos vystymosi derybų rundą ES pritarė svarbiam žemės ūkio priemonių rinkiniui, su sąlyga, kad bus pasiektas plačių užmojų, suderintas ir visapusiškas bendras susitarimas.

Pernelyg smarkiai svyruojančios maisto prekių kainos veikia ir gamintojus, ir vartotojus, taip pat daro didelį poveikį maistą importuojančių besivystančių šalių aprūpinimo maistu užtikrinimui. 2007–2008 m. maisto kainoms pasiekus aukščiausią tašką, dauguma besivystančių šalių skurdžiausių žmonių sumažino suvartojamo maisto kiekį¹². 2010 m. išaugus maisto kainoms, skurdžiausiems pasaulio gyventojams gali vėl iškilti nepakankamos mitybos pavojus, padidėti humanitariniai poreikiai, atsirasti socialinė įtampa ir kilti neramumų. Nors didesnės pasaulinės kainos galėtų paskatinti žemės ūkio produktų gamybą, kainų perdavimo mechanizmai dažnai yra netobuli. Daugelio besivystančių šalių biržos prekių rinkos dažnai yra atsietos nuo pasaulinių rinkų, arba, geriausiu atveju, informacija apie pasaulines kainas vidaus rinkas pasiekia pernelyg vėlai, todėl vidaus pasiūlos korekcija dažnai būna pavėluota.

Maisto ir žemės ūkio organizacijos, EBPO, Komisijos ir kitų subjektų atliktose analizėse daugiausia dėmesio skirta pasiūlos ir paklausos pokyčiams, kuriems didelį poveikį padarė trumpalaikiai ekonominiai ir politiniai veiksniai (įskaitant eksporto apribojimus), lėmę itin didelį kainų svyravimą, įskaitant finansų rinkoms būdingus veiksnius, dėl kurių kainų šuoliai buvo itin drastiški. Nors netikrumas išlieka, remiantis kelių organizacijų parengtomis su žemės ūkio prekėmis susijusiomis prognozėmis, įskaitant naujausias Komisijos vidutinės trukmės prognozes, dėl žemės ūkio prekių galima daryti tris išvadas:

- tikėtina, kad žemės ūkio prekių kainos viršys buvusį vidurkį ir ilgalaikę kainų mažėjimo tendenciją bent jau artimiausiu metu pakeis didėjimo tendencija;
- taip pat numatoma, kad kainų svyravimai bus dideli, nors svyravimų priežastys ir trukmė tebėra neaiškios;
- tikėtina, kad sąnaudų kainos žemės ūkio srityje taip pat išliks didesnės nei anksčiau.

Pirmiau minėtų veiksnių derinys reiškia, kad didesnės žemės ūkio prekių kainos nebūtinai lems didesnes ūkininkų pajamas, ypač jei jų pelno maržos mažėja dėl didesnių išlaidų. Be to, akivaizdu, kad grynojo maisto importo šalims ir apskritai skurdžiausiems vartotojams sunkumų gali kilti dėl kainų poveikio maisto prekių kainų infliacijai. Nors tam tikras nepastovumas būdingas žemės ūkio prekių rinkoms, pernelyg dideli svyravimai nėra naudingi nei gamintojams, nei vartotojams.

2.1.3. Žaliavos

Žaliavos apima rūdą, pramonines naudingąsias iškasenas, statybines medžiagas, medieną ir natūralųjį kaučiuką. Skirtingai nei elektros energija, žaliavomis prekiaujama pasauliniu mastu. Kainų ir rinkų požiūriu didžiausias skirtumas yra tarp žaliavų, kuriomis prekiaujama biržose,

¹¹ COM(2010) 672 „BŽŪP artėjant 2020 m.“

¹² Maisto ir žemės ūkio organizacija ir Pasaulio maisto programa. Padėtis dėl nepakankamo aprūpinimo maistu pasaulyje, 2010 m. spalio mėn.

ir žaliavų, kuriomis biržose neprekiuojama. Pavyzdžiui, tokiais netauriaisiais metalais, kaip aliuminis, varis, švinas, nikelis, alavas ir cinkas, prekiuojama biržose, iš kurių Londono metalo birža yra pasaulinė lyderė. Tačiau Londono metalų biržoje neprekiuojama daugeliu ES svarbiausių žaliavų, pvz., kobaltu, galiu, indžiu, retųjų žemių elementais. Šių medžiagų rinka yra ne tokia skaidri, prekybos apimtis, palyginti su kitomis medžiagomis, yra labai maža.

Pasaulinėms metalų ir naudingųjų iškasenų rinkoms paprastai būdingas cikliškas pasiūla ir paklausa pagrįstas modelis. Tačiau 2002–2008 m. laikotarpiu dėl didelio pasaulinio ekonomikos augimo labai išaugo žaliavų paklausa, visų pirma sparčiai augančios ekonomikos šalyse. Todėl kainos pašoko iki precedento neturinčių aukštumų. Remiantis naujausiomis tendencijomis, ateityje žaliavų paklausą skatins sparčiai augančios ekonomikos šalių vystymasis ir spartus pagrindinių pažangiųjų technologijų plitimas.

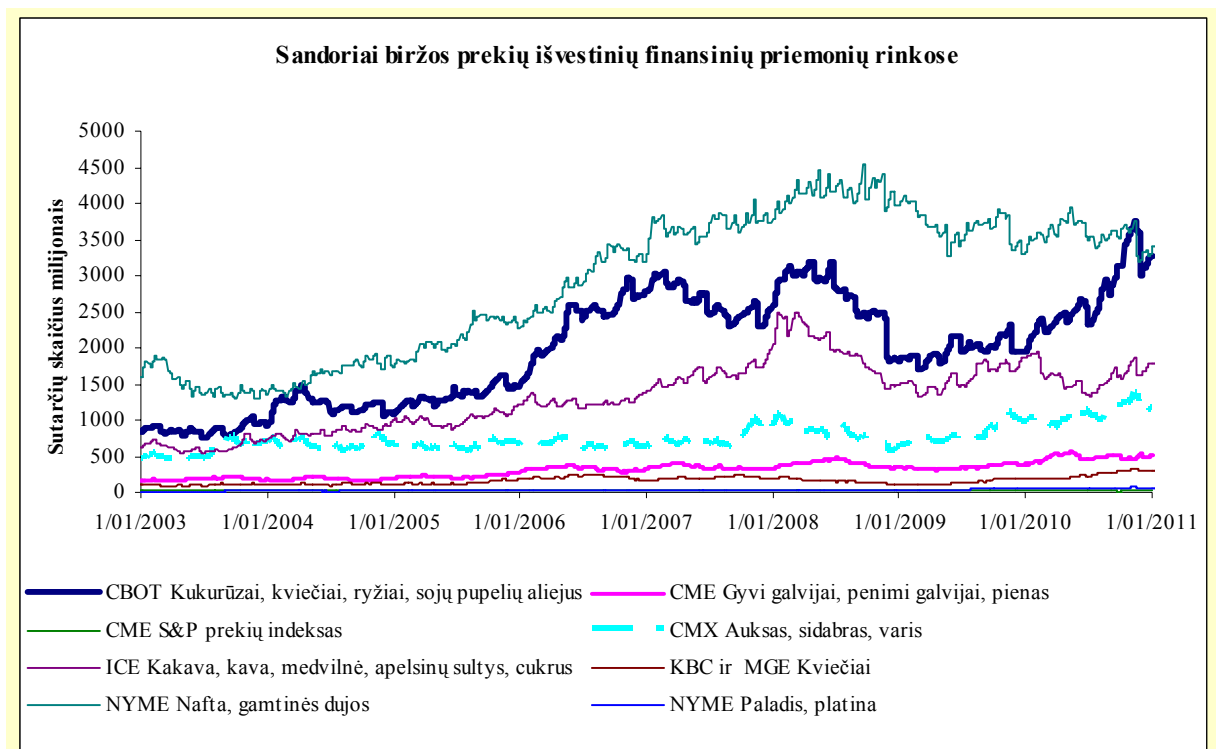
Šiose rinkose vis didesnę susirūpinimą kelia kelių šalių nustatytos priemonės, kuriomis savo vidaus pramonės sektoriams siekiama užtikrinti privilegijuotą galimybę gauti žaliavų ir kurios, be kita ko, apima eksporto apribojimus. Dėl šių priemonių iškreipiamos pasaulinės rinkos, atsiranda netikrumas dėl reguliarių prekių srautų. Tokios priemonės gali pakenkti tiek išsivysčiusioms, tiek besivystančioms šalims, nes beveik nė viena šalis neturi visų žaliavų išteklių. Mažiausiai išsivysčiusios šalys gali būti itin priklausomos nuo biržos prekių importo, todėl tam tikrose srityse trūkstant daugiašalių taisyklių, pvz., eksporto muitų srityje, arba esant netinkamoms taisyklėms jos gali nukentėti. Be to, į kainų svyravimus įmonės reaguoja įvairiais būdais, pvz., kaupdamos atsargas, derėdamosi dėl ilgalaikių sutarčių arba mažindamos riziką išankstinių sandorių sutartimis. Dėl tokių veiksmų tiekimas gali būti dar labiau apribotas.

2.2. Didėjanti biržos prekių ir susijusių finansų rinkų tarpusavio priklausomybė

Biržos prekių išvestinės finansinės priemonės gamintojams ir vartotojams leidžia apsisaugoti nuo rizikos, susijusios su fizine gamyba ir kainų nepastovumu. Be to, tokios priemonės vis dažniau laikomos grynai finansinėmis investicijomis. Šiomis aplinkybėmis finansinių investicijų srautai biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkose pastaraisiais metais labai išaugo (žr. 1 diagramą).

Todėl stiprėja biržos prekių ir finansų rinkų tarpusavio ryšys, jose atsiranda vis daugiau dalyvių, ieškančių rizikos valdymo priemonių ir investavimo galimybių. Neatidėliotinių sandorių rinkų likvidumą, veiksmingumą ir prieinamumą stiprina tinkamai veikiančios išvestinių finansinių priemonių rinkos, ir atvirkščiai. Derama ir patikima informacija apie pagrindines rinkos sąlygas, pvz., gamybos ir vartojimo apimtį, tinklų ir vamzdynų pajėgumą, prekybos tam tikra biržos preke apimtį, yra būtina, kad neatidėliotinių sandorių ir išvestinių finansinių priemonių rinkos būtų skaidrios ir kad jose tinkamai būtų nustatomos kainos. Tačiau išvestinių finansinių priemonių rinkas siekdamas valdyti riziką naudoja ne tik komercinės įmonės, bet ir finansų įstaigos, laikydamosi rizikos paskirstymo strategijų. Be to, biržos prekių būsimųjų sandorių kainos (t. y. išvestinės finansinės priemonės, nurodytos organizuotos prekybos vietų sąrašuose) yra naudojamos kaip standartai, pagal kuriuos, pvz., koreguojamos ES mažmeninės elektros energijos ir maisto produktų kainos.

1 diagrama. Sandoriai biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkose (Bendras ateities sandorių ir pasirinkimo sandorių sutarčių skaičius)

Šaltinis: Jungtinių Valstijų žaliavų ateities sandorių prekybos komisija (per Reuters Ecowin)

Išvestinių finansinių priemonių sutarčiai būdinga tai, kad jos vertė priklauso nuo konkrečios pagrindinės rinkos, su kuria sutartis yra susijusi. Tai ypač pasakytina tais atvejais, kai pagrindinė rinka yra fizinė. Todėl prekių išvestinių finansinių priemonių ir pagrindinių fizinių biržos prekių kainos yra tarpusavyje susijusios. Vadinasi biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų negalima vertinti atskirai nuo biržos prekių rinkų ir atvirkščiai.

Tačiau suprasti, kaip finansinės rinkos veikia fizines rinkas ir atvirkščiai, nėra lengva. Nustatyti ryšį sudėtinga, nes ne visoms fizinėms rinkoms būdingi tokie patys ypatumai. Poveikį daro skirtingi veiksniai, dalis kurių yra būdingi individualioms rinkoms ir todėl skirtinguose sektoriuose rinkos dinamika įvairuoja. Kadangi šiose rinkose trūksta skaidrumo, šiuo etapu dar sunkiau yra vertinti, koku būdu ir mastu kainų nustatymo procesai biržos prekių rinkose yra susiję su vis didesnę svarbą įgaunančių išvestinių finansinių priemonių rinkomis.

Nors aišku, kad ryšys tarp išvestinių finansinių priemonių pozicijų rinkose ir neatidėliotinių kainų yra stiprus, vis dar sunku iki galo įvertinti, kokį poveikį svyravimams pagrindinėse fizinėse rinkose daro pokyčiai išvestinių finansinių priemonių rinkose ir koks yra šių rinkų ryšys. Nustatyti tokius ryšius sudėtinga ir todėl, kad ne visoms fizinėms rinkoms būdingi tokie patys ypatumai ir skirtingiems sektoriams būdinga nevienoda rinkos dinamika. Todėl būtini tolesni veiksmai, kad šie pokyčiai būtų geriau suprantami¹³.

Tačiau jau šiuo etapu yra aišku, kad turėtų būti didinamas pagrindinių fizinių rinkų ir išvestinių finansinių priemonių rinkų skaidrumas ir stiprinami atskaitomybės įpareigojimai. Užtikrinus didesnę skaidrumą ir lengvai prieinamą informaciją fizinėse rinkose investuotojai

¹³ Dalis tokių veiksmų jau įgyvendinami (žr. 3.2 skyrių) glaudžiai bendradarbiaujant su atitinkamais tarptautiniais subjektais, visų pirma Jungtinėse Valstijose, kad būtų užtikrintas reguliavimo nuoseklumas.

galės priimti pagrįstus sprendimus ir taip padės tinkamai nustatyti kainas ir paprasčiau nustatyti piktnaudžiavimo atvejus ir jiems užkirsti kelią. Be to, pastarojo meto kainų svyravimai parodė, kad fizinių rinkų dalyviams turi būti sudarytos sąlygos apsisaugoti nuo rizikos, susijusios su kaina, kartu užtikrinant atidų ir veiksmingą rinkos pokyčių stebėjimą. Tai ypač svarbu maistą importuojančioms besivystančioms šalims. Šiomis aplinkybėmis galėtų būti svarstomos galimybės taikyti papildomas tikslines reguliavimo priemones, pvz., prireikus nustatyti pozicijų apribojimus.

3. ES POLITIKOS PRIEMONĖS, KURIOMIS ATSIŽVELGIAMA Į POKYČIUS PREKIŲ RINKOSE

ES lygmeniu pradėta iniciatyva, kuria siekiama stiprinti prekybos energijos rinkoje priežiūrą, vientisumą ir didinti skaidrumą¹⁴. Taip pat parengta keletas iniciatyvų, kuriomis siekiama gerinti maisto grandinės veikimą ir didinti žemės ūkio prekių rinkų skaidrumą. Įgyvendinant finansinių rinkų reguliavimo sistemos reformas, Komisija taip pat nustatė priemones, kuriomis stiprinimas biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų vientisumas ir didinamas skaidrumas.

3.1. Fizinės rinkos

3.1.1. Energija (nafta, elektros energija, dujos)

Pateikusi pasiūlymą nustatyti aiškias taisykles, kuriomis draudžiama piktnaudžiauti rinka didmeninės elektros energijos ir dujų rinkose, paremtą ES masto rinkos stebėjimo sistema ir naujomis energetikos reguliavimo institucijoms suteiktomis vykdymo užtikrinimo galiomis¹⁵, Komisija parodė esanti pasirengusi užtikrinti tinkamą energijos rinkų veikimą. Laikantis tokio požiūrio bus užtikrinta, kad vidaus rinkos teikiamais privalumais galėtų pasinaudoti Europos įmonės ir piliečiai; tai yra geras būdas parodyti, kaip spręsti kylančius uždavinius, kai biržos prekių ir susijusių finansinių rinkų tarpusavio priklausomybė nuolat didėja. Reglamento dėl energijos rinkos vientisumo ir skaidrumo pasiūlymu¹⁶ Europos ir nacionalinėms valdžios institucijoms bus suteiktos priemonės nustatyti piktnaudžiavimo rinka atvejus elektros energijos ir dujų didmeninės prekybos rinkose:

- Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER) bus atsakinga už stebėjimą, siekiant nustatyti galimus piktnaudžiavimo atvejus;
- prekyautojams bus draudžiama naudotis viešai neatskleista informacija siekiant gauti naudos iš sandorių arba manipuliuoti rinka dirbtinai palaikant aukštesnį kainų lygį, kuris nepagrįstas tikrąja pasiūla ir gamybos sąnaudomis, energijos laikymo ar perdavimo pajėgumais;

¹⁴ Leidimų rinka pagal ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą šiame komunikate neaptariama, nes leidimai paprastai nėra laikomi prekėmis. Komisija šiuo klausimu parengė Komunikatą COM(2010) 769 „Kuriama griežtesnė ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos rinkos priežiūros tvarka“.

¹⁵ Šiame skyriuje neaptariami kiti su energetika susiję klausimai, pvz., sauga ir saugumas arba bendras ES išorės energetikos politikos nuoseklumas ir veiksmingumas. Šie klausimai aptariami komunikate „Energetika 2020. Konkurencingos, tvarios ir saugios energetikos strategija“, COM(2010) 639.

¹⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl energijos rinkos vientisumo ir skaidrumo, COM(2010) 726, 2010 m. gruodžio mėn.

- bus sustiprintas fizinių rinkų ir finansinių rinkų reguliavimo institucijų (atitinkamai Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūros ir Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijos) bendradarbiavimas.

Komisija įsipareigojo užtikrinti, kad skaidrumo reikalavimai dėl pagrindinių duomenų dujų ir elektros energijos rinkose būtų veiksmingi ir atitiktų rinkos poreikius.

3.1.2. Žemės ūkis ir aprūpinimo maistu užtikrinimas

Atsižvelgiant į tai, kad kainų svyravimus lemia daug priežasčių, vieno paprasto nustatytų problemų sprendimo būdo nėra. Tai dar akivaizdžiau atsižvelgiant į žemės ūkio gamybos ypatumus (ryšys su aprūpinimo maistu užtikrinimu, aplinka, žemės ūkio gamybos priklausomybė nuo gyvavimo ciklo, oro sąlygų ir metų laikų, sanitarinių sąlygų ir kenkėjų), dėl kurių galimas politinių priemonių poveikis dar mažesnis.

Tačiau vienas pagrindinių susirūpinimą keliančių klausimų yra rinkos informacijos gerinimas. Žemės ūkio sektoriuje gausu įvairių viešųjų šaltinių (Pasaulio banko, Maisto ir žemės ūkio organizacijos, EBPO, Amerikos Valstijų Žemės ūkio departamento, ES, Australijos žemės ūkio ir išteklių ekonomikos biuro) arba biržos prekių organizacijų (visų pirma Tarptautinės grūdų tarybos) pateikiamos informacijos apie žemės ūkio gamybą, vartojimą ir atsargas. Priešingai, informacijos apie tokias prekes, kaip metalai, mineralai ir energija, nėra, nes rinkos informacija yra prieinama tik pramonės sektoriams ir įmonėms. Vis dėlto būtų galima toliau tobulinti informacijos apie nacionalines ir regionines maisto atsargas, prognozių apie maisto prekių gamybą ir vartojimą kokybę ir pateikimo laiką. Didžiojo dvidešimtuko šalys paprašė „Pasaulio banko bendradarbiauti su kitomis svarbiomis tarptautinėmis agentūromis ir parengti priemones, kad būtų gerinama informacija apie nacionalines ir regionines maisto atsargas ir maisto gamybos prognozės“; Komisija visiškai palaikys tokius veiksmus.

Atsižvelgiant į tai, kad bendroji žemės ūkio politika tampa vis labiau orientuota į rinką, informacija apie biržos prekių rinkos pokyčius ir jos skaidrumas tapo svarbiausia pastangų užtikrinti tinkamą žemės ūkio maisto prekių grandinės veikimą dalis:

- valstybės narės Komisijai reguliariai teikia įvairius duomenis, kurie skelbiami internete¹⁷ ir aptariami su suinteresuotųjų šalių patariamaisiais komitetais;
- Komisijos statistikos tarnyba sukūrė maisto kainų stebėsenos priemonę, kuria siekiama didinti kainų skaidrumą¹⁸; šiuo metu vyksta diskusijos, kaip šią priemonę patobulinti;
- Komisijos tarnybos reguliariai rengia ir skelbia vidutinės trukmės pagrindinių žemės ūkio prekių rinkų apžvalgą¹⁹.

Komisija sukūrė veiksmingesnės maisto produktų tiekimo grandinės aukšto lygio forumą²⁰. Nors jame neaptariami patys kainų svyravimai, nagrinėjama, kaip kainų pokyčiai pereina iš vienos skirtingos tiekimo grandinės grandies į kitą, analizuojami įmonių tarpusavio santykiai,

¹⁷ Žr., pvz., http://ec.europa.eu/agriculture/markets/prices/monthly_en.pdf.

¹⁸ Žr. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/methodology/prices_data_for_market_monitoring.

¹⁹ Žr. http://ec.europa.eu/agriculture/publi/caprep/prospects2010/index_en.htm.

²⁰ Žr. http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/food/competitiveness/forum_food/index_en.htm.

maisto pramonės konkurencingumas, žemės ūkio maisto prekių logistika ir maisto kainų stebėsenos priemonė.

Pastaraisiais dešimtmečiais nepaprastai išaugus maisto kainoms paaiškėjo, kad daugelyje besivystančių šalių nepakankamai investuota į žemės ūkį²¹. ES vystymosi politikos tikslas – šią tendenciją pakreipti priešinga linkme. Kaip nurodyta Žaliojoje knygoje dėl ES vystymosi politikos²², tokiais veiksmais galima sumažinti kainų svyravimo poveikį pažeidžiamiausiems gyventojams. Komisija jau priėmė aprūpinimo maistu politikos programą²³, kurioje nurodyta, kad ES ir valstybės narės turėtų padėti gerinti maisto rinkos veikimą pasauliniu, regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu ir kartu didinti rinkos skaidrumą. Besivystančioms šalims būtų teikiama parama stiprinti ūkininkų organizacijas, didinti kainų skaidrumą, tvariai didinti žemės ūkio gamybos našumą, taip pat plėtoti reguliavimo pagrindą ir jo laikytis. Žemės ūkio gamybos plėtojimas padės didinti atsparumą maisto kainų šuoliams ir prisitaikyti prie jų.

Galiausiai atsižvelgiant į tai, kad kai kurių vyriausybių vienašaliai veiksmai taip pat gali daryti poveikį fizinėms rinkoms ir sukelti kainų svyravimus, šioje srityje būtinas geresnis valdymas ir tarptautinis dialogas.

3.2. Finansų rinkų reguliavimas

Bendrai sutariama, kad pageidautina didinti biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkos vientisumą ir skaidrumą. Atsižvelgdama į Didžiojo dvidešimtuko nustatytus principus ir išvadas, Komisija parengė keletą iniciatyvų šioje srityje:

- priimtas Reglamento dėl prekybos ne biržos išvestinėmis finansinėmis priemonėmis²⁴ pasiūlymas, kuriuo siekiama sumažinti sisteminę riziką ir reguliavimo institucijoms didinti išvestinių finansinių priemonių, įskaitant biržos prekių išvestines finansines priemones, skaidrumą;
- 2011 m. pavasarį atliksima Piktnaudžiavimo rinka direktyvos²⁵ peržiūra bus siekiama aiškiau nustatyti, kokia prekyba biržos prekių rinkose laikoma piktnaudžiavimu, ir užtikrinti, kad visoms prekybos vietoms, kur pasitaiko piktnaudžiavimo atvejų, ir sandoriams būtų tinkamai taikomos ES masto taisyklės;
- atliekant mažmeninių investicinių produktų paketą (MIPP)²⁶ peržiūrą bus nagrinėjamas poreikis sugriežtinti tvarką ir gerinti informacijos kokybę, kai mažmeniniams investuotojams siūlomi struktūruoti investavimo į prekes produktai;
- Direktyva dėl alternatyvaus investavimo fondų valdytojų²⁷ investuotojams ir nacionalinėms priežiūros institucijoms bus užtikrintas didesnis skaidrumas ir geresnis šių fondų poveikio biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkoms suvokimas;

²¹ Mažiau nei 10 Afrikos valstybių laikosi 2003 m. Maputu deklaracijoje nustatyto tikslo 10 % viešojo sektoriaus investicijų skirti žemės ūkiui.

²² COM(2010) 629 „Integracinį augimą ir tvarų vystymąsi remianti ES vystymosi politika. ES vystomojo bendradarbiavimo poveikio didinimas“.

²³ COM(2010) 127 „ES pagalbos besivystančioms šalims sprendžiant aprūpinimo maistu problemas politikos programa“.

²⁴ COM(2010) 484, 2010 9 15 .

²⁵ Direktyva 2003/6/EB (OL L 96, 2003 4 12).

²⁶ Viešoji konsultacija dėl MIPP buvo pradėta 2010 m. lapkričio 26 d., http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/investment_products_en.htm#consultation.

- 2011 m. pavasarį atliekant Direktyvos dėl finansinių priemonių rinkų²⁸ peržiūrą bus siekiama toliau didinti biržos prekių išvestinių finansinių priemonių prekybos ir kainų skaidrumą nustatant sąlygas, kuriomis prekių išvestiniais finansiniais produktais turėtų būti prekiaujama vien tik organizuotos prekybos vietose. Komisija taip pat nagrinės, ar reikalinga sistemingesnė ir išsamesnė informacija apie biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkos skirtingų dalyvių prekybos veiklą, ar reguliavimo institucijos turėtų užtikrinti visapusiškesnę prekių išvestinių finansinių priemonių pozicijų priežiūrą ir ar tam tikrais atvejais būtina nustatyti pozicijų apribojimus;
- galiausiai įsteigus Europos vertybinių popierių ir rinkų instituciją (EVPRI) bus užtikrinta, kad techninio pobūdžio taisyklės šiose rinkose būtų taikomos nuosekliai, ir būtų prisidėta prie reguliavimo institucijų bendradarbiavimo pagrindinėse fizinėse rinkose stiprinimo²⁹.

3.3. Biržos prekių fizinių ir finansinių rinkų sąveika

Pirmiau apibūdintomis priemonėmis bus užtikrinta, kad vis didesni investicijų srautai būtų skaidresni, labiau apskaitomi ir mažiau iškreipiantys biržos prekių rinkų veikimą. Tačiau Komisija pripažįsta, kad būtina geriau suvokti biržos prekių fizinių ir finansinių rinkų sąveiką. Atsižvelgdama į šias aplinkybes, Komisija:

- toliau analizuos prekių finansinėse ir fizinėse rinkose vykstančius pokyčius, kad geriau būtų suvokiamas jų tarpusavio ryšys, remis pasauliniu mastu šioje srityje jau dedamas pastangas (Didžiojo dvidešimtuko, Tarptautinės vertybinių popierių komisijų organizacijos, Tarptautinės energijos agentūros, Maisto ir žemės ūkio organizacijos, Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos, EBPO, TVF ir t. t. veikla);
- toliau skatins didinti biržos prekių fizinių rinkų skaidrumą ir informacijos prieinamumą ir kartu su atitinkamomis reguliavimo institucijomis ir įstaigomis užtikrins tinkamą šių rinkų veikimą.

4. EUROPOS ŽALIAVŲ INICIATYVA

Be pokyčių, susijusių su kainų svyravimais ir prekių fizinės ir finansinės rinkos sąveika, svarbiausias klausimas yra fizinis žaliavų tiekimas. 2008 m. Komisija parengė Žaliavų iniciatyvą³⁰, kurioje nustatė integruotą strategiją įvairiems uždaviniams, susijusiems su galimybėmis gauti neenergetinių ir ne žemės ūkio žaliavų, spręsti.

Žaliavų iniciatyva grindžiama trimis ramsčiais: užtikrinti vienodas galimybes gauti išteklių trečiosiose šalyse; skatinti tvarų žaliavų iš Europos šaltinių tiekimą ir didinti išteklių naudojimo efektyvumą bei skatinti antrinį perdirbimą. Vienas šios strategijos aspektų – su žaliavomis susijusios diplomatijos poreikis, įtvirtintas platesnio masto politikoje, vykdomoje trečiųjų šalių atžvilgiu, pvz., žmogaus teisių, gero valdymo, konfliktų sprendimo, branduolinio ginklo neplatinto ir regioninio stabilumo skatinimas. Šiame skyriuje

²⁷ COM(2009) 207, 2009 m. balandžio 30 d.

²⁸ Direktyva 2004/39/EB (OL L 145, 2004 4 30).

²⁹ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1095/2010, kuriuo įsteigiama Europos priežiūros institucija ir iš dalies keičiamas Sprendimas 716/2009/EB bei panaikinamas Komisijos sprendimas 2009/77/EB (OL L 331, 2010 12 15, p. 84).

³⁰ COM(2008) 699, komunikatas „Žaliavų iniciatyva: įgyvendinant svarbiausius poreikius užtikrinti ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą Europoje“.

nagrinėjami iki šiol pasiekti rezultatai nustatant svarbiausias žaliavas ir laimėjimai prekybos, vystymosi, mokslinių tyrimų, efektyvaus išteklių naudojimo ir antrinio perdirbimo srityse. 5 skyriuje aptariami tolesni veiksmai.

4.1. Nustatyti svarbiausias žaliavas

Kartu su valstybėmis narėmis ir suinteresuotosiomis šalimis Komisija nustatė 14 ES svarbiausių žaliavų ir parengė skaidrų, naujovišką ir pragmatišką metodinį požiūrį svarbai apibrėžti³¹.

Svarbiausiomis laikomos tokios žaliavos, kurioms būdinga itin didelė pasiūlos trūkumo rizika ateinančius 10 metų ir kurios yra labai svarbios vertės grandinėje. Tiekimo rizika yra susijusi su tuo, kad gamyba yra sutelkta vos keliuose šalyse, o kai kurių tiekėjų politinis ir ekonominis stabilumas yra menkas. Šią riziką daugeliu atveju dar padidina tai, kad šių žaliavų beveik nėra kuo pakeisti, o iš perdirbamų antrinių žaliavų jų išgaunama mažai. Daugeliu atveju stabilus tiekimas yra svarbu siekiant klimato politikos tikslų ir diegiant technologines inovacijas. Pavyzdžiui, retųjų žemių elementai yra būtini vėjo turbinų didelio veiksmingumo nuolatiniams magnetams arba elektriniams automobiliams, automobilių katalizatoriams, spausdintinėms plokštėms, optinėms skaiduloms ir aukštatemperatūriams superlaidininkams. ES visiškai priklauso nuo importo iš Kinijos, kuri išgauna 97 % retųjų žemių elementų visame pasaulyje. Be to, kol kas nėra komerciškai perspektyvių retųjų žemių elementų perdirbimo ar pakeitimo kitomis medžiagomis galimybių.

Nustatant svarbiausias žaliavas paaiškėjo, kad būtini geresnės kokybės duomenys ir informacija, taip pat kad reikia reguliariai atnaujinti žaliavų sąrašus, kad būtų atsižvelgta į pokyčius rinkoje, technologijų plėtrą (pvz., litis, hafnis ir nikelis) arba naują informaciją apie žaliavos poveikį aplinkai. Be to, prieita prie išvados, kad politikos veiksmai neturėtų būti skirti išimtinai svarbiausioms žaliavoms.

4.2. ES prekybos žaliavomis strategijos įgyvendinimas

Nuo 2008 m. vykdant prekybos politiką pasiekta tam tikrų laimėjimų. Nustatyta ES prekybos žaliavomis strategija ir paskelbta pirmoji metinė ataskaita³². Šiose trijose srityse pasiekta tokių rezultatų:

- per visas aktualias vienašales ar daugiašales derybas (pvz., derantis su Korėja dėl laisvosios prekybos susitarimo ir rengiantis Rusijos prisijungimui prie PPO nuostatose dėl įvairioms žaliavoms, įskaitant medieną, taikomų eksporto muitų) eksporto apribojimų srityje (įskaitant draudimus, kvotas, muitus ir neautomatines eksporto licencijas) ES pasiūlė prekybos taisyklių;
- kalbant apie strategijos vykdymą, Komisija toliau šalino kliūtis pirmiausia palaikydama dialogą. Tačiau kai pažangos nebuvo padaryta, ji buvo pasirengusi taikyti kitas priemones, įskaitant PPO ginčų sprendimą;

³¹ „Svarbiausios ES žaliavos“. Žaliavų tiekimo *ad hoc* darbo grupės ataskaita dėl svarbiausių žaliavų nustatymo, 2010 m. birželio mėn.

³² Prekybos generalinis direktoratas, žaliavų politika, 2009 m. metinė ataskaita (<http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/trade-topics/raw-materials/>).

- kalbant apie informacijos sklaidą, Komisija žaliavų klausimą aptarė įvairiuose dvišaliuose dialoguose ir EBPO. 2009 m. pabaigoje bendrai surengus šiam klausimui skirtą praktinį seminarą, ši tema buvo įtraukta į EBPO 2011–2012 m. darbo programą.

4.3. Su vystymusi susijusios priemonės

Pagal 10-ą EPF pradėti veiksmai daugiausia pagrįsti gero valdymo principais (valstybių stiprinimu). Projektai taip pat buvo finansuoti ES ir Afrikos infrastruktūros fondo lėšomis, EIB paskolomis kasybos projektams arba geologiniams tyrimams pagal 7-ąją bendrąją mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros programą. Tinkamą investicijų aplinką Komisija taip pat remia vykdydama iniciatyvas, pvz., konkrečioms šalims skirdama techninę pagalbą, kad būtų užtikrintas didesnis įplaukų skaidrumas pagal Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyvą, ir imdamasi veiksmų geram mokesčių srities valdymui skatinti³³.

4.4. Naujos galimybės mokslinių tyrimų, inovacijų ir įgūdžių srityse

ES ėmėsi veiksmų, kad daugiau sužinotų apie dabartinius ir būsimus svarbiausių žaliavų telkinius ir kad įgyvendinant 7-ąją bendrąją mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros programą ES žaliavų gavybos sektorius apdirbamajai pramonei teiktų naujų produktų. 2009 m. pradėtu 17 mln. EUR vertės projektu „ProMine“ bus sukurta pirma visos Europos palydovinių duomenų apie naudingąsias iškasenas duomenų bazė ir keturmatė kompiuterinio modeliavimo sistema, kuri padės nustatyti Europos naudingųjų iškasenų vertę. Finansavimas teikiamas projektams, susijusiems su pažangiai kasybai skirtomis naujoviškomis požeminėmis technologijomis, svarbiausių žaliavų, tokių kaip retųjų žemių elementai ir platinos grupės metalai, pakeitimu kitais metalais, taip pat susijusiems su valstybių narių veiklos derinimu pagal ERA-NET pramoniniu būdu apdorojant žaliavas. Parama skiriama biologinio perdirbimo sąvokos plėtojimui, kuri padės sukurti naujus didelę papildomą vertę turinčius produktus, o Europos tvarių naudingųjų iškasenų technologijų ir Miškų sektoriaus technologijų platformos yra svarbi su žaliavomis susijusių naujų mokslinių tyrimų veiklos varomoji jėga.

Iš Europos regioninės plėtros fondo lėšų taip pat teikiamas finansavimas su žaliavų žvalgymu ir gavyba susijusiems moksliniams tyrimams, inovacijoms ir verslo paramos priemonėms, o 2009–2013 m. *Erasmus Mundus* naudingųjų iškasenų ir aplinkos programos tikslas – remti naujų įgūdžių plėtojimą žaliavų srityje.

4.5. Teisės aktų, susijusių su *Natura 2000*, įgyvendinimo gairės

Siekdama išsklaidyti susirūpinimą keliančius klausimus dėl kartais vieno kitiems prieštaraujančių tikslų užtikrinti griežtą *Natura 2000* teritorijų aplinkos apsaugą ir plėtoti konkurencingą gavybos veiklą, Komisija parengė gaires dėl *Natura 2000* sprendimų priėmimo pagrindo taikymo. Jose, pvz., pabrėžta, kad automatiškai neatmetama galimybė vykdyti neenergetinių žaliavų gavybos veiklą *Natura 2000* teritorijose arba prie jų³⁴. Komisija taip pat pateikė gaires, į kurias įtraukta gerosios patirties pavyzdžių, susijusių su medienos išteklių naudojimu kartu užtikrinant tvarų miškų valdymą³⁵.

³³ COM(2010) 163 „Bendradarbiavimas su besivystančiomis šalimis skatinant gerą mokesčių srities valdymą“.

³⁴ http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm.

³⁵ Europos tvaraus medienos naudojimo gerosios patirties gairės, Europos Komisija, „Forest Europe“, Maisto ir žemės ūkio organizacija, 2010 m.

4.6. Didesnis išteklių naudojimo efektyvumas ir geresnės antrinio perdirbimo sąlygos

Tvaraus gamtinių išteklių naudojimo koncepcija vis labiau įtraukiama į ES politikos iniciatyvas, skirtas augimui ir konkurencingumui skatinti³⁶. Siekdamos didesnio išteklių naudojimo efektyvumo valstybės narės įgyvendino įvairias politines ir praktines priemones. Svarbiausias politikos klausimas – teisinis aiškumas nustatant, kada perdirbtos atliekos gali būti perklasifikuojamos į produktą. Remdamasi Atliekų pagrindų direktyva Komisija kuria atliekų nebelaikymo atliekomis kriterijus tam tikriems atliekų srautams, darbas tęsiamas nustatant taisykles dėl spalvotųjų metalų, aliuminio, vario, popieriaus atliekų ir stiklo.

Nuo 2008 m. Komisija siekė užkirsti kelią nelegaliam atliekų eksportui arba dumpingui ir teikė paramą valstybėms narėms įgyvendinant Atliekų vežimo reglamentą. Komisija svarsto panaudotų automobilių ir automobilių laužo vežimo gaires. Kalbant apie elektrinės ir elektroninės įrangos atliekų srautą, Komisija išskėlė naują plačių užmojų atliekų surinkimo tikslą, kad būtų užtikrinta, jog iš 85 % elektros ir elektroninės įrangos atliekų būtų galima išgauti vertingų žaliavų, užuot jas praradus dėl netinkamo atliekų tvarkymo. Be to, Komisija pasiūlė griežtesnes panaudotų elektros ir elektronikos prekių vežimo kategorijų nustatymo taisykles, pagal kurias tokios įrangos eksportuotojai įpareigojami pateikti įrodymų, kad kiekvienas eksportuojamas objektas yra tinkamas pakartotiniam naudojimui.

5. TOLESNI ŽALIAVŲ INICIATYVOS ORIENTYRAI

Nors įgyvendinant Žaliavų iniciatyvą padaryta didelė pažanga, būtini tolesni veiksmai. Itin svarbu trimis ramsčiais grįstas integruotas požiūris, nes kiekvienas ramstis padeda siekti tikslo užtikrinti sąžiningą ir tvarų žaliavų tiekimą į ES.

5.1. Svarbiausių žaliavų stebėjimas

Užduotis užtikrinti žaliavų tiekimą iš esmės tenka įmonėms, o valdžios institucijų funkcija yra užtikrinti reikiamas pagrindines sąlygas, kad įmonės galėtų šią užduotį atlikti. Kartu su žaliavas išgaunančių, perdirbančių ir naudojančių sektorių atstovais Komisija ketina išnagrinėti galimybes imtis tikslinių veiksmų, visų pirma susijusių su antriniu perdirbimu. Ji taip pat yra pasirengusi kartu su valstybėmis narėmis ir pramonės atstovais nagrinėti galimos žaliavų atsargų kaupimo programos papildomą naudą ir ekonominį pagrįstumą. ES lygmeniu naftos atsargų kaupimo programa siekiama užtikrinti valstybių narių ir ES viešąjį saugumą³⁷. Komisija:

- stebės kylančias su svarbiausiomis žaliavomis susijusias problemas, kad nustatytų prioritetinius veiksmus, ir juos aptars su valstybėmis narėmis ir suinteresuotaisiais subjektais;
- reguliariai bent kas trejus metus atnaujins svarbiausių žaliavų sąrašą.

³⁶ Žr. COM(2011) 21 „Tausiai išteklius naudojanti Europa. Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva“.

³⁷ 2009 m. rugsėjo 14 d. Tarybos direktyva 2009/119/EB.

5.2. Sąžiningas ir tvarus žaliavų tiekimas iš pasaulinių rinkų (1 ramstis)

ES aktyviai vykdys su žaliavomis susijusias diplomatijos veiksmus, kad palaikant strateginės partnerystės ryšius ir dialogą politikos klausimais būtų užtikrintos galimybės gauti žaliavų, ypač svarbiausių žaliavų.

5.2.1. Vystymosi politika ir tvarus žaliavų tiekimas

Tvari kasyba gali ir turėtų padėti siekti tvaraus vystymosi. Tačiau dauguma besivystančių šalių, visų pirma Afrikoje, daugiausia dėl valdymo problemų, susijusių su reguliavimo ar mokesčių sistema, nepajėgė pasinaudoti turimais išteklių, kad pasiektų tvaraus ir integracinio augimo. Siekiant užtikrinti integracinį augimą ir tvarų vystymąsi išteklių gausiose šalyse, būtina gerinti valdymą ir didinti skaidrumą, taip pat kurti geresnes prekybos ir investicijų sąlygas žaliavų sektoriuje. Vykdydama vystymosi politiką ir palaikydama partnerystę su besivystančiomis šalimis, ES gali atlikti svarbų vaidmenį kurdama abipusiai naudingas sąlygas, kuriomis ir išsivysčiusios, ir besivystančios šalys gali pasinaudoti tvarių žaliavų tiekimu, ir užtikrinti, kad iš kasybos sektoriaus šalies gaunamos pajamos būtų panaudotos tvariui vystymuisi remiant integracinio augimo ir skurdo mažinimo strategijas.

Šiuos klausimus Komisija toliau svarstys vykstant konsultacijoms pagal Žaliąją knygą dėl vystymosi politikos ir paramos biudžetui ateities, taip pat per viešąsias konsultacijas dėl atskirų šalių teikiamų ataskaitų³⁸. ES skatins šalių partnerių vyriausybes parengti išsamias reformų programas, kuriose būtų aiškiai nustatyti tokie tikslai, kaip kasybos apmokestinimo sistemos gerinimas, įplaukų ir sutarčių skaidrumo didinimas arba pajėgumų įplaukas panaudoti vystymosi tikslams siekti stiprinimas. Užtikrinus didesnę skaidrumą plačioji visuomenė ir nacionalinės priežiūros institucijos galės vyriausybes ir įmones įpareigoti atsiskaityti už gautas įplaukas ir apyvartą, taip bus mažinamas sukčiavimas ir korupcija ir sukurtos nuspėjamesnės prekybos ir investicijų sąlygos.

2010 m. birželio mėn. Adis Abeboje ES Komisija ir Afrikos Sąjungos (AS) Komisija susitarė plėtoti dvišalį bendradarbiavimą žaliavų ir vystymosi srityje remiantis Žaliavų iniciatyva ir AS Komisijos kasybos ir iškasenų politika, t. y. 2009 m. Afrikos kasybos vizija. Šis bendradarbiavimas apims tris sritis: valdymą, investicijas ir geologines žinias ir (arba) įgūdžius. Remiantis 2011–2013 m. bendra Afrikos ir ES strategija, dėl kurios 2010 m. lapkričio mėn. susitarta Afrikos ir ES aukščiausiojo lygio susitikime, su žaliavomis susiję veiksmai numatyti pagal prekybos, regioninės ekonominės integracijos ir infrastruktūros partnerystę. ES ir valstybės narės palaikys bendradarbiavimą šiais klausimais. Komisija siūlo:

- stiprinti Europos finansinę ir politinę paramą Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyvai ir padėti besivystančioms šalims ją įgyvendinti;
- dalytis geriausia patirtimi su tokiomis tarptautinėmis organizacijomis, kaip Pasaulio bankas, TVF ir Afrikos plėtros bankas;
- nagrinėti galimybes didinti skaidrumą visoje tiekimo grandinėje ir kartu su pagrindiniais prekybos partneriais užkirsti kelią iš gavybos sektorių gaunamų įplaukų naudojimui karams arba vidiniams konfliktams remti;

³⁸ http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2010/financial-reporting_en.htm.

- skatinti gavybos pramonę atskleisti daugiau finansinės informacijos, galbūt priimant reikalavimą kiekvienai šaliai atskirai teikti ataskaitas. Komisija atsižvelgs į Tarptautinės apskaitos standartų valdybos pažangą rengiant tarptautinį finansinės atskaitomybės standartą gavybos pramonės įmonėms, taip pat į regione veikiančių trečiųjų šalių teisės aktų dabartinį statusą³⁹;
- skatinti besivystančiose šalyse veiklą vykdančias ES įmones laikytis ES standartų, taikyti geriausio prieinamo gamybos būdo pamatinį dokumentą ir veiklą trečiojoje šalyse vykdančioms ES įmonėms parengti elgesio kodeksą; taip pat
- remti EBPO darbą įtvirtinant išsamaus patikrinimo principą kasybos sektoriuje;
- toliau kartu su Afrikos šalimis vertinti, ar ekonomiškai naudinga plėtoti tolesnį dviejų žemynų bendradarbiavimą atliekant geologinius tyrimus ir skatinti bendradarbiavimą šioje srityje daugiašaliuose forumuose, pvz., UNESCO geologijos mokslų programoje.

Išteklių gausioms besivystančioms šalims dažnai trūksta transporto, energetikos ir aplinkos apsaugos infrastruktūros – dėl šių priežasčių šalys nepajėgia turimų mineralinių išteklių išnaudoti savo gyventojų labui.

Palaikydamos dialogą atitinkamuose sektoriuose Europos Komisija, Europos investicijų bankas ir kitos Europos vystymosi finansavimo institucijos kartu su Afrikos nacionalinėmis ir regioninėmis valdžios institucijomis toliau vertins, kaip skatinti tinkamiausią infrastruktūrą ir spręsti susijusius valdymo klausimus, kad būtų plėtojamas tvarus šių šalių išteklių naudojimas ir lengviau užtikrinamas žaliavų tiekimas. Visų pirma Europos Komisija vertins, a) ar ekonomiškai naudinga būtų didinti paskolas (kurios galėtų apimti subsidijas) pramonės sektoriui, įskaitant kasybos ir perdirbimo projektus, ir visų pirma pogravybiniam pramonės sektoriui, ir b) tirs galimybes skatinti finansines priemones, kuriomis ES, įskaitant Europos plėtros fondą, remiamomis garantijomis mažinama ūkinės veiklos vykdytojų rizika. Esamas ES ir Afrikos infrastruktūros patikos fondas⁴⁰ taip pat galėtų padėti Afrikos šalims spręsti šį uždavinį.

Vykdamas vystymosi politiką taip pat turėtų būti siekiama susieti gavybos pramonės sektorius su vietos pramonės sektoriais; tai galėtų būti daroma tobulinant vertės grandinę ir kuo labiau įvairinant veiklą. Todėl siekiant šio tikslo turėtų būti skatinama stiprinti įmonių gebėjimus ir prekybos susitarimuose numatyti būtinas lanksčias nuostatas. ES taip pat gali padėti besivystančioms šalims gilinti savo geologines žinias⁴¹, kad jos galėtų tiksliau įvertinti nacionalinius iškasenų telkinius, geriau planuoti biudžetus, pagrįstus įplaukomis iš šių telkinių naudojimo, ir kasybos įmonėms suteikti daugiau galių derėtis.

³⁹ Pavyzdžiui, žaliavų tiekimo grandinei priklausančioms įmonėms taikomos nuostatos dėl išsamaus patikrinimo ir atskaitomybės reikalavimų; žr. pvz., JAV įstatymą „US Dodd Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act“.

⁴⁰ Patikos fondo tikslas – remti tarpvalstybinius ir regioninius infrastruktūros projektus Afrikoje į pietus nuo Sacharos.

⁴¹ Pavyzdžiui, pagal AEGOS projektą ES ir Afrikos geologiniai tyrimai atliekami kartu, kad duomenys apie Afrikos išteklius būtų kokybiškesni.

5.2.2. ES prekybos žaliavomis strategijos stiprinimas

Komisija ketina stiprinti prekybos žaliavomis strategiją⁴², kaip nurodyta 4.2 skyriuje, kartu atsižvelgdama į vystymosi ir gero valdymo tikslus. Komisija mano, kad ES turėtų:

- toliau plėtoti dvišalius teminius dialogus žaliavų klausimais su visais svarbiais partneriais ir stiprinti vykstančias diskusijas daugiašaliuose forumuose, įskaitant pvz., Didįjį dvidešimtuką, Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferenciją, PPO ir EBPO; atlikti tolesnius tyrimus, kad geriau būtų suvoktas eksporto apribojimų poveikis žaliavų rinkoms, skatinti dialogą šių apribojimų kaip politikos priemonių naudojimo klausimais;
- į vykstančias ir būsimas dvišales ar daugiašales ES derybas toliau įtraukti su žaliavomis susijusius tokius klausimus, kaip eksporto apribojimai ir investavimo aspektai;
- siekti sukurti tvariam žaliavų tiekimui kliudančių eksporto apribojimų stebėjimo mechanizmą ir šalinti kliūtis, dėl kurių iškraipoma žaliavų arba vartotojų grandies rinka, pirmenybę teikiant dialogui arba pagrįstais atvejais pasitelkiant ginčų sprendimą;
- skatinti į EBPO su žaliavomis susijusią veiklą įtraukti susijusias EBPO nepriklausančias šalis ir tirti galimybes palaikyti daugiašalius santykius, įskaitant galimybę apsvarstyti geriausią patirtį;
- taikyti konkurencijos politikos priemones, kad žaliavų tiekimas nebūtų iškraipomas antikonkurenciniais susitarimais, įmonių susijungimais ar vienašališkais veiksmais;
- plėtoti pirmiau minėtus veiksmus ir toliau analizuoti žaliavų prioritetus, susijusius su trečiosiomis šalimis, taikant autonomiškas priemones, dvišalį ir daugiašalį pagrindą ir palaikant dialogą; toliau vykdyti nuosekliai ES prekybos politiką remiantis šiais prioritetais.

5.3. Tvaraus tiekimo ES skatinimas (2 ramstis)

Strategijoje „Europa 2020“ pabrėžta būtinybė skatinti technologijas, kurios padeda didinti investicijas į ES gamtinius išteklius. Gavybos pramonės sektoriai patenka į šią kategoriją, tačiau tokių sektorių plėtojimui kliudo sudėtingas reguliavimo pagrindas ir konkurencija dėl kitos žemės naudojimo paskirties. Daug reguliavimo klausimų priklauso valstybių narių kompetencijai. Todėl pagrindinė Komisijos funkcija – palengvinti keitimąsi geriausia patirtimi.

Be to, privalu užtikrinti, kad gavyba ES vyktų saugiai. Tai svarbu ir kuriant teigiamą sektoriaus įvaizdį, ir siekiant plačiosios visuomenės palaikymo. Komisija laikosi nuomonės, kad toliau nurodyta praktika⁴³ yra itin svarbi skatinant investicijas į gavybos sektorius:

- nustatyti nacionalinę naudingųjų iškasenų politiką, kad būtų užtikrinta, jog iškasenos būtų naudojamos kuo ekonomiškiau, atsižvelgiant į kitas nacionalinės politikos kryptis, remiantis tvaraus vystymosi principais ir laikantis išipareigojimo nustatyti deramą teisinį ir informacinį pagrindą;

⁴² Prekybos GD, žaliavų politika, 2009 m. metinė ataskaita.

⁴³ „Iškasenų gavybos ES pagrindinių sąlygų gerinimas“. Žaliavų tiekimo *ad hoc* darbo grupės ataskaita dėl keitimosi geriausia patirtimi, susijusia su žemės panaudojimo planavimu, leidimais ir dalijimusi geologinėmis žiniomis, 2010 m. birželio mėn.

- suformuoti žemės naudojimo naudingųjų iškasenų gavybos tikslais planavimo politiką, kuri apimtų skaitmeninę geologinių žinių bazę, skaidrią naudingųjų iškasenų nustatymo metodiką, ilgalaikės regioninio ir vietinio masto paklausos įverčius, naudingųjų iškasenų nustatymo ir apsaugos priemones (atsižvelgiant į kitokią žemės naudojimo paskirtį), įskaitant apsaugą nuo stichinių nelaimių poveikio;
- nustatyti naudingųjų iškasenų žvalgybos ir gavybos leidimo procesą, kuris būtų aiškus, suprantamas, patikimas ir supaprastintas administraciniu požiūriu (pvz., nustatant terminus, lygiagrečiai teikiamus leidimų prašymus ir taikant vieno langelio principą).

Komisija, laikydamosi subsidiarumo principo, siūlo kartu valstybėmis narėmis vertinti galimybę sukurti valstybių narių veiksmų šioje srityje stebėjimo mechanizmą, įskaitant rodiklių parengimą.

Taip pat svarbu toliau gilinti žinias, reikalingas siekiant veiksmingai įgyvendinti žaliavų strategiją. Netrukus Komisija pasiūlys kartu su valstybėmis narėmis vertinti nacionalinių geologinių tyrimų didesnės sinergijos mastą, kad būtų galima sutaupyti, sumažinti sąnaudas ir didinti galimybes dalyvauti bendruose projektuose (pvz., suderinta iškasenų duomenų bazė, metinis Europos žaliavų leidinys). Vidutinės trukmės laikotarpiu sinergijos padėtų suderintai gilinti žinias apie Europos žaliavas, visų pirma atsižvelgiant į ateities galimybes pagal Pasaulinės aplinkos ir saugumo stebėsenos (GMES) programą. Dėl didėjančios atsinaujinančiosios energijos paklausos didėja konkurencija dėl kai kurių žaliavų, pvz., medienos. Padidėjus paklausai, nebūtinai išauga ir pasiūla, todėl kyla kainos.

Komisija ketina:

- skatinti Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos darbą nustatant standartus, susijusius su ES lygmens ataskaitomis apie telkinius ir išteklius;
- tinkamai išanalizuoti galimybes naudotis medienos ištekliais ir popieriaus atliekomis, atsižvelgiant į galimą paklausą miškininkystės pramonės sektoriuje ir atsinaujinančiosios energijos sektoriuje (pvz., biomasės);
- Europos lygmeniu toliau remti sektorių kompetencijos tarybų kūrimą, kai iniciatyvas siūlo suinteresuotosios šalys, kaip antai socialiniai partneriai ar atitinkami stebėjimo centrai;
- skatinti žaliavų vertės grandinės, įskaitant gavybą, perdirbimą ir pakeitimą, mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą.

5.4. Išteklių naudojimo efektyvumo didinimas ir antrinio perdirbimo skatinimas (3 ramstis)

Didėjant pasaulinei žaliavų paklausai, būtina dėti daugiau pastangų skatinant antrinį perdirbimą. Taip sumažės pirminių žaliavų paklausa, užuot išmetus, papildomai bus panaudojamos vertingos medžiagos, sumažintas energijos suvartojimas ir dėl gavybos ir perdirbimo atsirandantys išmetamų dujų kiekiai. Atsižvelgdama į strategijos „Europa 2020“ pavyzdinę iniciatyvą dėl tausaus išteklių naudojimo, 2011 m. Komisija pateiks tausaus išteklių naudojimo Europoje veiksmų planą. Jame bus nurodyti struktūriniai ir technologiniai pokyčiai, būtini, kad iki 2050 m. būtų pereita prie mažataršės, tausiai išteklius naudojančios ir klimato kaitai atsparios ekonomikos modelio, pateikta šiuo pereinamuoju laikotarpiu vykdytinos politikos, kuria būtų užtikrintas ES augimas, darbo vietų kūrimas ir energetinis saugumas, vizija.

Kasyba miestuose, t. y. naudingų medžiagų gavyba iš komunalinių atliekų, yra vienas iš pagrindinių Europos pramonės metalų ir rūdų šaltinių. Antrinių žaliavų naudojimas padeda didinti išteklių naudojimo efektyvumą, mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir saugoti aplinką. Tačiau šių išteklių potencialas nėra iki galo išnaudojamas, ir nors perdirbamų komunalinių atliekų kiekis ES per 10 metų padvigubėjo, padėtis valstybėse narėse yra labai skirtinga. Atsižvelgiant į spaudimą mažinti išmetamų dujų kiekius, saugoti žmonių sveikatą ir mažinti priklausomybę nuo išorės tiekėjų, būtina šalinti antrinio perdirbimo kliūtis. Komisija mano, kad šios kliūtys gali būti suskirstytos į tris plačias kategorijas: atliekų „nutekėjimas“ į standartų neatitinkančius ES arba už jos ribų esančius sąvartynus; antrinio perdirbimo sektoriaus plėtojimo kliūtys ir nepakankamas inovacijų antrinio perdirbimo srityje lygmuo.

Siekiant skatinti tausiai naudoti išteklius būtina geriau įgyvendinti ir vykdyti esamus ES atliekų teisės aktus. Todėl Komisija siūlo:

- 2012 m. peržiūrėti teminę atliekų prevencijos ir perdirbimo strategiją, kad būtų parengta geriausia svarbiausių atliekų rinkimo ir tvarkymo patirtis, visų pirma tų atliekų, kuriose yra neigiamą poveikį aplinkai darančių žaliavų. Prireikus bus rengiama daugiau duomenų apie perdirbamų atliekų kiekius;
- remti su išteklių naudojimo efektyvumu susijusius mokslinius tyrimus ir bandomuosius veiksmus, taip pat numatyti ekonomines antrinio perdirbimo paskatas arba kompensacijų sistemas;
- atlikti atliekas reglamentuojančių ES teisės aktų *ex-post* vertinimą, įskaitant sričių, kurias reglamentuojantys teisės aktai dėl įvairių atliekų srautų galėtų būti suderinti siekiant nuoseklumo, vertinimą. Vertinimas apimtų atgrasomųjų priemonių ir nuobaudų už ES su atliekomis susijusių taisyklių nesilaikymą veiksmingumą;
- 2012 m. peržiūrėti tvaraus vartojimo ir gamybos veiksmų planą, kad būtų nustatyta, kokios papildomos iniciatyvos būtinos šioje srityje;
- Išanalizuoti, ar naudinga kurti ekologinio projektavimo priemones, kad i) būtų skatinamas efektyvesnis žaliavų naudojimas, ii) užtikrinamas prekių perdirbamumas ir ilgaamžiškumas ir iii) skatinamas antrinių žaliavų naudojimas produktuose, visų pirma remiantis Direktyva dėl ekologinio projektavimo; taip pat
- rengti naujas iniciatyvas, kad būtų stiprinamas ES antrinio perdirbimo sektorių konkurencingumas, visų pirma nustatant naujas rinkos priemones, kuriomis pirmenybė būtų teikiama antrinėms žaliavoms.

Atliekų ekologinio dempingo problema taip pat kyla tais atvejais, kai atliekos neteisėtai gabenamos į trečiąsias šalis. Siekdama toliau stiprinti Reglamento dėl atliekų vežimo vykdymą, Komisija siūlo:

- užtikrinti, kad 2011 m. tikslūs ir tinkami atliekų tikrinimo standartai būtų taikomi visoje ES. Taip 2012 m. bus galima dėti pastangas, kad muitinių atliekama vežamų atliekų kontrolė vyktų paprasčiau;
- svarstyti galimybę 7-osios bendrosios programos lėšas naudoti neteisėtai vežamų atliekų aptikimo, nustatymo, atsekimo ir vietos nustatymo technologijoms tobulinti;

- remiantis aplinkosaugos požiūriu tinkamais valdymo kriterijais svarstyti galimybę atliekų srautų eksportui naudojamiems perdirbimo įrenginiams taikyti pasaulinę sertifikavimo schemą;
- remtis IMPEL⁴⁴, bendradarbiauti su valstybėmis narėmis vertinant galimybę sukurti oficialų ES lygmens mechanizmą ES *acquis* vykdymui užtikrinti.

5.5 Inovacijos – horizontalusis klausimas

Žaliavos yra svarbiausias pramonės konkurencingumo elementas ir pagrindinės daugelio aplinką tausojančių, švarių technologijų sąnaudos. Inovacijos yra ES potencialo šioje srityje pagrindas; diegiant inovacijas galima spręsti Žaliavų iniciatyvos trijų ramsčių uždavinius. Inovacijos būtinos visoje vertės grandinėje, įskaitant gavybą, tvarų perdirbimą, ekologinį projektavimą, antrinį perdirbimą, naujas medžiagas, pakaitalus, išteklių naudojimo efektyvumą ir žemės naudojimo planavimą. Komisija vertins galimybę parengti inovacijų žaliavų srityje partnerystę pagal strategijos „Europa 2020“ pavyzdinę iniciatyvą „Inovacijų Sąjunga“⁴⁵.

6. PERSPEKTYVOS

Galimybė gauti prekių ir žaliavų yra svarbiausia siekiant išlaikyti ekonomikos gamybinių pajėgumą ir užtikrinti piliečių gerovę. Šios prekės ir žaliavos gaunamos iš viso pasaulio ir pačioje Europoje. Užduotis yra užtikrinti, kad biržos prekių ir žaliavų poreikiai būtų patenkinti taip, kad būtų remiami platesnio masto žaliavas teikiančių šalių vystymosi, aplinkos apsaugos, atviros prekybos ir stabilų rinkų, kurios nekeltų pavojaus platesnio masto ekonomikai, tikslai.

Suaktyvėjo su visų rūšių prekėmis ir žaliavomis susijusi finansinė veikla. Todėl svarbiausias politinis ES ir tarptautinio masto uždavinys yra užtikrinti, kad šie pokyčiai padėtų, o ne trukdytų gauti prekių ir žaliavų ar nesutrikdytų Europos ar besivystančių šalių ekonomikos stabilumo. Šios rinkos turi padėti nustatyti kainas ir apsisaugoti nuo rinkos rizikos ir taip tarnauti realiajai ekonomikai.

Biržos prekių išvestinių finansinių priemonių ir pagrindinių fizinių prekių kainos yra tarpusavyje susijusios. Šių kainų dinamika griauja nusistovėjusius modelius ir suvokti biržos prekių kainas darosi vis sudėtingiau. Biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų vientisumas ir skaidrumas turi būti didinamas ir Komisija mano, kad būtina skatinti geresnį šių pokyčių suvokimą. Todėl, kaip nurodyta 3.2 skyriuje, Komisija pradėjo keletą iniciatyvų finansinių paslaugų srityje ir nagrinės, koku mastu būtina tobulinti biržos prekių fizinių rinkų skaidrumą ir informacijos apie jas prieinamumą. Užtikrinus didesnę finansinės ir fizinės prekybos veiklos skaidrumą reguliavimo institucijos ir rinkos dalyviai turėtų geriau suprasti biržos prekių finansinių ir fizinių rinkų ryšį ir geriau užkirsti kelią piktnaudžiavimui.

Komisija taip pat svarstys politines galimybes, kad būtų stiprinamas aprūpinimas maistu. Visi šie klausimai bus įtraukti į šių metų Didžiojo dvidešimtuko šių metų veiklą, kartu atsižvelgiant į pirmininkaujančios Prancūzijos iškeltą prioritetą spręsti su biržos prekių kainomis ir aprūpinimo maistu užtikrinimo klausimus.

⁴⁴ Europos Sąjungos aplinkos apsaugos teisės aktų įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo tinklas.
⁴⁵ COM (2010) 546.

Atsižvelgdama į tai, kad tvari žaliavų paklausa ir pasiūla yra svarbiausias nūdienos uždavinys, Komisija taip pat ketina užtikrinti griežtesnį Žaliavų iniciatyvos vykdymą pagal integruotą strategiją, grindžiamą trimis iniciatyvos ramsčiais. Be to, Komisija rengs reguliarias viešas diskusijas metiniuose teminiuose renginiuose, kurių tikslas – skatinti geriau suvokti ateities uždavinius ir įvertinti padarytą pažangą.

Priedas

Svarbiausių žaliavų gamybos koncentracija, antrinio perdirbimo ir pakeitimo kitomis medžiagomis rodikliai

Toliau išvardytos 14 žaliavų yra svarbiausios, nes joms būdinga itin didelė pasiūlos trūkumo rizika ir jų poveikis ekonomikai yra didesnis, palyginti su dauguma kitų žaliavų. Nepakankamos pasiūlos pavojus kyla todėl, kad didelę šių naudingųjų iškasenų dalį tiekia vos kelios šalys: Kinija (stibis, fluoritas, galis, germanis, grafitas, indis, magnis, retieji žemės elementai, volframas), Rusija (platinos grupės metalai), Kongo Demokratinė Respublika (kobaltas, tantalas), Brazilija (niobis, tantalas). Be tokios gavybos koncentracijos, padėti dar labiau apsunkina tai, kad daugeliu atveju šių medžiagų beveik nėra kuo pakeisti, o iš perdirbamų antrinių žaliavų jų išgaunama mažai.

Žaliavos	Pagrindiniai gamintojai (2008, 2009 m.)	Pagrindiniai importo į ES šaltiniai (2006 ar 2007 m.)	Priklausomybės nuo importo rodiklis	Pakeičiamumas	Antrinio perdirbimo rodiklis
Stibis	Kinija 91 %	Bolivija 77 %	100 %	0,64	11 %
	Bolivija 2 %	Kinija 15 %			
	Rusija 2 %	Peru 6 %			
	Pietų Afrika 2 %				
Berilis	JAV 85 %	JAV, Kanada, Kinija, Brazilija (*)	100 %		
	Kinija 14 %				
	Mozambikas 1 %				
Kobaltas	Kongo Demokratinė Respublika 41 %	Kongo Demokratinė Respublika 71 %	100 %	0,9	16 %
	Kanada 11 %	Rusija 19 %			
	Zambija 9 %	Tanzanija 5 %			
Fluoritas	Kinija 59 %	Kinija 27 %	69 %	0,9	0 %
	Meksika 18 %	Pietų Afrika 25 %			
	Mongolija 6 %	Meksika 24 %			
Galis	nėra duomenų	JAV, Rusija (*)	(*)	0,74	0 %
Germanis	Kinija 72 %	Kinija 72 %	100 %	0,8	0 %
	Rusija 4 %	JAV 19 %			
	JAV 3 %	Honkongas 7 %			
Grafitas	Kinija 72 %	Kinija 75 %	95 %	0,5	0 %
	Indija 13 %	Brazilija 8 %			nėra duomenų
	Brazilija 7 %	Madagaskaras 3 %			
		Kanada 3 %			
Indis	Kinija 58 %	Kinija 81 %	100 %	0,9	0,30 %
	Japonija 11 %	Honkongas 4 %			
	Korėja 9 %	JAV 4 %			
	Kanada 9 %	Singapūras 4 %			
Magnis	Kinija 56 %	Kinija 82 %	100 %	0,82	14 %
	Turkija 12 %	Izraelis 9 %			
	Rusija 7 %	Norvegija 3 %			
		Rusija 3 %			
Niobis	Brazilija 92 %	Brazilija 84 %	100 %	0,7	11 %
	Kanada 7 %	Kanada 16 %			
Platinos	Pietų Afrika 79 %	Pietų Afrika 60 %	100 %	0,75	35 %

grupės metalai	Rusija 11 %	Rusija 32 %			
	Zimbabvė 3 %	Norvegija 4 %			
Retųjų žemių elementai	Kinija 97 %	Kinija 90 %	100 %	0,87	1 %
	Indija 2 %	Rusija 9 %			
	Brazilija 1 %	Kazachstanas 1 %			
Tantalas	Australija 48 %	Kinija 46 %	100 %	0,4	4 %
	Brazilija 16 %	Japonija 40 %			
	Ruanda 9 %	Kazachstanas 14 %			
	Kongo Demokratinė Respublika 9 %				
Volframas	Kinija 78 % (6,1)	Rusija 76 %	73 %	0,77	37 %
	Rusija 5 % (6,5)	Bolivija 7 %			
	Kanada 4 %	Ruanda 13 %			

(*) dažni svyravimai

Pastaba. Priklausomybė nuo importo apskaičiuota pagal formulę grynasis importas / (grynasis importas + gamyba ES)

Šaltinis: parengta remiantis Žaliavų tiekimo *ad hoc* darbo grupės 2010 m. birželio mėn. ataskaita „Svarbiausios žaliavos ES“.